

Frafald på lange, videregående uddannelser

Frafaldsårsager

December 2002

□ **DMA/Research**
Dansk Markedsanalyse A/S
CVR nr. DK-17557580

Tel: +45 87 32 77 77
Fax: +45 87 32 77 88

www.dma-research.com
mail@dma-research.com

□ **Aarhus:**
Sct.Clemens Torv 15
DK-8000 Aarhus C

□ **Copenhagen:**
Vester Farimagsgade 3, 2
DK-1606 København V

1	Indledning.....	1
1.1	Formål med undersøgelsen.....	2
1.2	Udviklingsprojektets gennemførelse og datagrundlag	2
1.3	Undersøgelsens målgrupper	6
1.4	Rapportens opbygning.....	7
2	Begrebet frafald	8
2.1	Refleksioner over begrebet frafald	8
2.2	Model for indkredsning af frafald	9
3	Årsager til frafald.....	11
3.1	Typologisering af årsagsforklaringer.....	11
3.2	Boligforhold og økonomisk situation	11
3.3	Personlige eller familiemæssige forhold	11
3.4	Introduktionsforløbet	12
3.5	Arbejdsbyrden samt det faglige niveau, indhold og miljø	12
3.6	Undervisningen, undervisningsformen og underviserne	13
3.7	Læse- og projektgrupper.....	13
3.8	Det sociale miljø.....	14
3.9	Studiets faciliteter og ressourcer	14
3.10	Studievejledningen	14
3.11	Den studerendes forudsætninger	14
3.12	Andre årsager.....	15
3.13	Diagram for frafald på lange videregående uddannelser.....	15
4	Spørgeskemaet.....	18
4.1	Spørgeskemaets udarbejdelse	18
4.2	Spørgeskemaets opbygning	18
4.3	Erfaringerne med anvendelsen af spørgeskemaet	20

Bilag: Spørgeskema til frafaldne fra Institut for Nordisk Sprog og Litteratur ved Aarhus Universitet

1 Indledning

Frafald på lange, videregående uddannelser har i mange år haft stor bevågenhed såvel blandt uddannelsesinstitutioner som på det politiske niveau og i medierne. Frafald opfattes ofte som et spild af ressourcer både blandt de studerende, som ikke gennemfører uddannelsen, og i samfundet som helhed. Som udgangspunkt er det derfor ønskeligt at nedbringe frafaldet så meget som muligt, dels ved at identificere årsagerne, dels ved at iværksætte konkrete tiltag. Mange uddannelsesinstitutioner har selvstændigt gennemført frafaldsundersøgelser med gode erfaringer.

Frafald behøver dog ikke udelukkende at være u hensigtsmæssig eller negativt. For mange studerende er frafald blot en del af en proces på vejen til at finde det rigtige studium. Dertil kommer, at man som studerende naturligvis kan komme til at fortryde sit studievalg, når man bliver opmærksom på et studium, hvor ens evner kan udfoldes mere hensigtsmæssigt.

I den offentlige debat er frafald ofte omtalt som en absolut størrelse. Det er dog en kendsgerning, at frafaldsundersøgelser er forbundet med usikkerheder. Det er således meget vigtigt at slå fast, at selve begrebet frafald ikke umiddelbart kan defineres entydigt, da der er store forskelle mellem de enkelte uddannelser og institutioner på afgrænsningen af, hvornår en studerende opfattes som frafaldet.

Det må som udgangspunkt ligeledes formodes, at der er store forskelle på omfanget af frafaldet mellem uddannelserne. Hvis frafaldet - som én af definitionsmulighederne - defineres som afbrud før den afsluttende eksamen, var der i 1998 på landsplan omkring 5.700 frafaldne¹. Dette tal dækker over store forskelle på frafaldsprocenterne mellem de enkelte studier, som svinger mellem 23% og 56%. Ifølge en opgørelse fra Undervisningsministeriet sker over halvdelen (56%) af frafaldet på de lange, videregående uddannelser i løbet af det første studieår, mens 12,5% af frafaldet sker i løbet af det andet år, og 9,5% i løbet af det tredje år².

¹ kilde: "De videregående uddannelser i tal", Undervisningsministeriet 2000

² kilde: "Undervisningsredegørelsen 1998"

Som led i Danmarks Evalueringsinstituts (EVAs) Handlingsplan 2002 er der udvalgt en række metodeudviklingsprojekter, herunder dette projekt om frafald på lange, videregående uddannelser. Projektet har til hensigt dels at tilbyde de enkelte uddannelsesinstitutioner hjælp til at identificere årsager til frafald, dels at bidrage til at imødegå frafaldet ved at fremlægge tiltag, som er iværksat. Projektet fokuserer udelukkende på frafald, der sker inden bestået bachelor-eksamen.

1.1 Formål med undersøgelsen

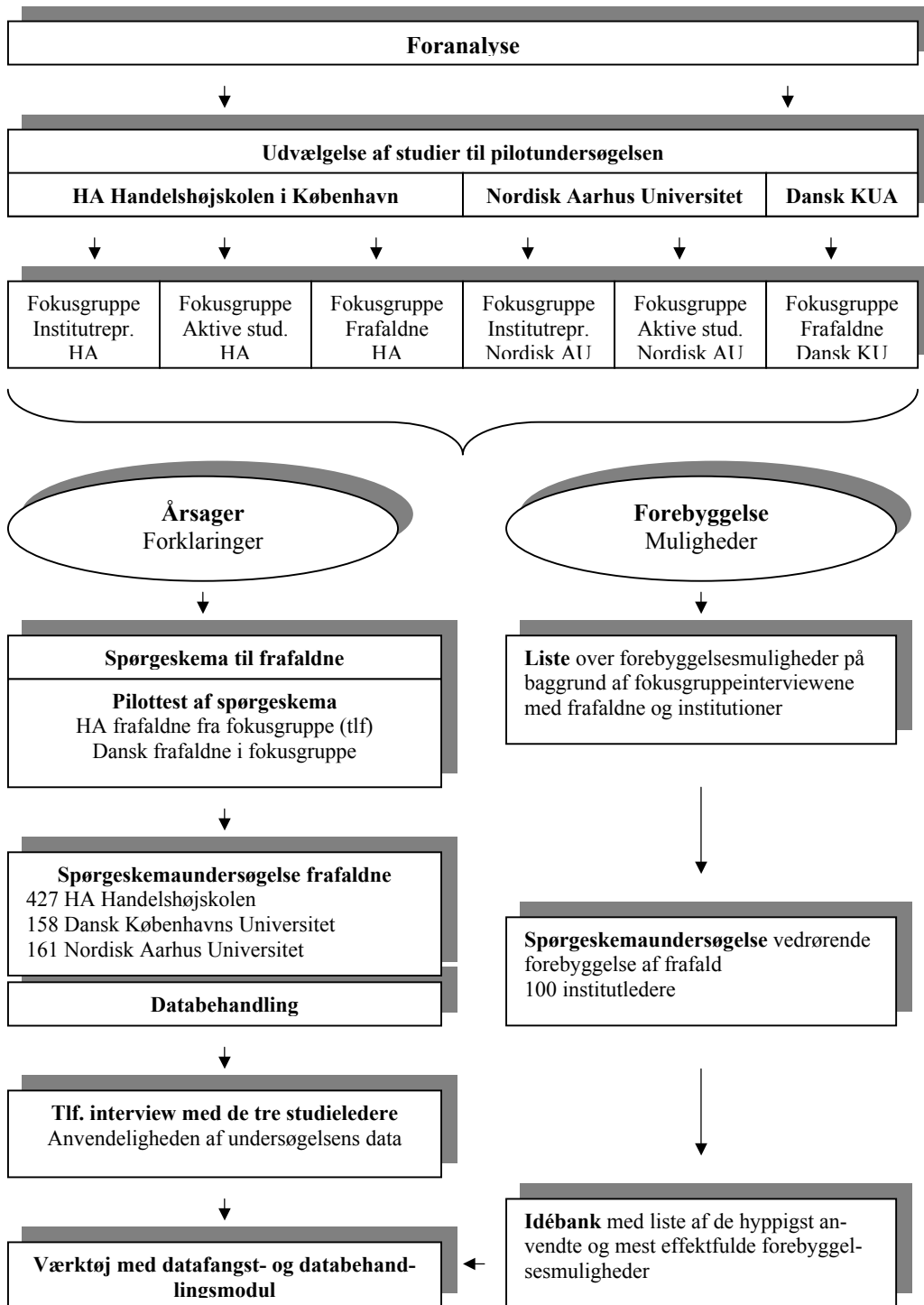
Formålet med det samlede udviklingsprojekt er todelt. For det første vil der blive udarbejdet et analyseværktøj, som tilbydes de enkelte uddannelsesinstitutioner efter projektets afslutning. Værktøjet giver institutionerne mulighed for at identificere årsager til frafald på de enkelte uddannelser. Kernen i værktøjet er et spørgeskema, som institutionerne kan sende ud til frafaldne studerende. Skemaet er anvendt i en pilotundersøgelse i forbindelse med dette projekt. Det er hensigten, at værktøjet skal være en hjælp til eller inspiration for uddannelsesinstitutionerne til at gennemføre deres egne frafaldsundersøgelser og bearbejde data herfra. Værktøjet vil dels bestå af et spørgeskema, som vil blive afprøvet i en pilotundersøgelse på tre forskellige uddannelser, dels af et databehandlingsmodul.

For det andet er det projektets formål at indsamle viden om uddannelsesinstitutionernes erfaringer med effektivt at imødegå og forebygge forskellige årsager til frafald.

Der er i forbindelse med udviklingsprojektet udarbejdet to rapporter. Den ene er nærværende rapport, som omhandler indkredsningen af årsager til frafald samt udarbejdelsen af spørgeskemaet. Den anden rapport gennemgår forebyggelsesmuligheder i forhold til frafald. Herudover har de tre institutter, HA ved Handelshøjskolen i København, Institut for Nordisk ved Aarhus Universitet, samt Dansk ved Københavns Universitet, som har deltaget i pilotundersøgelsen, modtaget de data, der stammer fra spørgeskemaundersøgelsen blandt deres frafaldne.

1.2 Udviklingsprojektets gennemførelse og datagrundlag

Nedenfor gengives det samlede projektets undersøgelsesdesign grafisk:

Undersøgelsen er indledt med en foranalyse, hvor tilgængeligt datamateriale, tidligere undersøgelser og andet materiale vedrørende frafald er gennemgået. Herudover er der ført samtaler med videnspersoner. Foranalysen havde til formål dels at sikre et frugtbart udgangspunkt for og fokus i det videre undersøgelsesforløb, dels at bidrage med et tilstrækkeligt grundlag til at udvælge to uddannelser til pilotundersøgelsen.

Forundersøgelsen resulterede i, at valget af de to uddannelser skulle bygge på følgende kriterier:

- Uddannelserne skal have et antal studerende og en frafaldsprocent, som sikrer, at der gennem de seneste tre år er sket et frafald på omkring 300-400 personer
- Uddannelserne skal være forskellige i forhold til
 - Område (naturvidenskab, samfundsvidenskab, humaniora)
 - Geografi (København, provinsen)
 - Størrelse

På denne måde tilstræbes, at uddannelserne repræsenterer hver deres side af et kontinuum af frafaldsårsager.

Valget faldt på HA ved Handelshøjskolen i København og Nordisk ved Aarhus Universitet. Antallet af studerende på Nordisk er imidlertid ikke stort nok til over tre år at generere et frafald på omkring 300-400 personer, derfor blev det besluttet at supplere den kvantitative del af undersøgelsen med frafaldne fra et beslægtet studium, nemlig Dansk ved Københavns Universitet.

Efter udvælgelsen af uddannelserne til undersøgelsen blev der gennemført i alt seks fokusgruppeinterview med henholdsvis institutrepræsentanter, aktive studerende og frafaldne på de to uddannelser. Hensigten med fokusgruppeinterviewene var at afdække årsagsforklaringer til frafald på lange, videregående uddannelser samt identificere muligheder for at forebygge frafaldet. De tre af fokusgrupperne havde deltagelse fra henholdsvis institutrepræsentanter, aktive studerende og frafaldne studerende fra HA ved Handelshøjskolen i København.

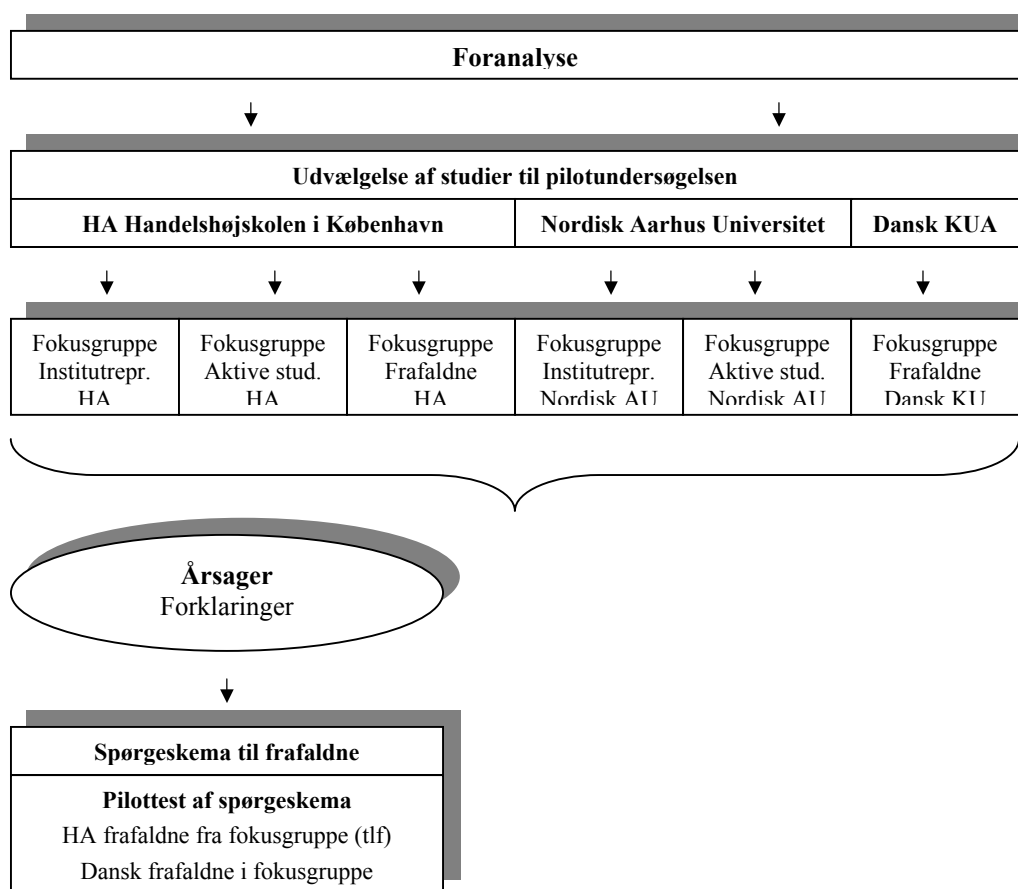
De tre øvrige fokusgrupper havde deltagelse af henholdsvis institutrepræsentanter og aktive studerende fra Nordisk ved Aarhus Universitet og frafaldne studerende fra Dansk ved Københavns Universitet.

Der er således gennemført i alt seks fokusgrupper, fordelt på uddannelserne på følgende måde:

	HA ved Handelshøjskolen i København	Nordisk ved Aarhus Universitet	Dansk ved Københavns Universitet
Institutrepræsentanter	6 deltagere	7 deltagere	
Aktive studerende	6 deltagere	7 deltagere	
Frafaldne studerende	9 deltagere		6 deltagere

De samme seks fokusgrupper har udover identifikationen af frafaldsårsager også diskuteret forebyggelsesmuligheder i forbindelse med frafald på lange, videregående uddannelser. Forebyggelsesmulighederne er – som tidligere nævnt – genstand for den anden rapport i forbindelse med det samlede udviklingsprojekt.

Den del af projektet, som afrapporteres i nærværende rapport omhandler årsagsforklaringerne til frafald samt udarbejdelsen af spørgeskemaet, som er kernen i det værktøj, der efter projektets afslutning vil blive tilbudt uddannelsesinstitutionerne. Følgende elementer af det samlede undersøgelsesdesign er således genstand for nærværende rapport:

1.3 Undersøgelsens målgrupper

Som tidligere nævnt, kan det helt overordnet diskuteres, hvem der reelt er målgruppen for frafaldsundersøgelser. Der findes ingen entydig og alment accepteret definition af frafald. For en nærmere diskussion af begrebet frafald henvises til kapitel 2.

Der kan identificeres tre grundlæggende målgrupper i forbindelse med den kvalitative undersøgelse samt pilotundersøgelsen på de tre uddannelser (HA, Nordisk og Dansk), som danner grundlag for identifikation af årsagsforklaringer, forebyggelsesmuligheder og dermed også udarbejdelsen af værktøjet og en afprøvning af dette på de tre uddannelser:

- Aktive studerende:
 - Indskrevet på hhv. Nordisk ved Aarhus Universitet eller HA ved Handelshøjskolen i København
 - Endnu ikke bestået bachelor-eksamen
- Frafaldne studerende:
 - Indskrevet på hhv. Dansk ved Københavns Universitet, Nordisk ved Aarhus Universitet eller HA ved Handelshøjskolen i København
 - Udmeldt fra studiet i tidsrummet 1.9.1999 og 31.8.2002
 - Endnu ikke bestået bachelor-eksamen
- Institutrepræsentanter:
 - Institutlederen på hhv. HA ved Handelshøjskolen i København og Nordisk ved Aarhus Universitet har selvstændigt udpeget personer (undervisere, vejledere og studienævnsrepræsentanter) med viden og interesse om frafald

Der er gennemført **fokusgruppeinterview** med følgende personer:

- Aktive studerende fra hhv. HA ved Handelshøjskolen i København og Nordisk ved Aarhus Universitet
- Frafaldne (jf. ovenstående afgrænsning) fra hhv. HA ved Handelshøjskolen i København og Dansk ved Københavns Universitet.
- Institutrepræsentanter og institutledere) fra hhv. HA ved Handelshøjskolen i København og Nordisk ved Aarhus Universitet

Der er gennemført en **kvantitativ pilotundersøgelse** på baggrund af værktøjets spørgeskema blandt 746 respondenter med følgende karakteristika:

- Frafaldne fra HA ved Handelshøjskolen i København
- Frafaldne fra Nordisk ved Aarhus Universitet
- Frafaldne fra Dansk ved Københavns Universitet

Resultaterne fra den kvantitative undersøgelse på hhv. HA, Nordisk og Dansk vil ikke blive offentliggjort, da der er tale om frivillig deltagelse fra institutternes side i et udviklingsprojekt. De tre institutter har dog hver især modtaget resultaterne, som vedrører egne frafaldne.

Der er gennemført en **mindre spørgeskemaundersøgelse** blandt institutledere på 100 institutter på lange, videregående uddannelser med henblik på at indsamle erfaringer med forebyggelsen af frafaldet. Resultaterne fra denne del af det samlede projekt er gennemgået i den anden rapport, som netop omhandler forebyggelsesmuligheder.

1.4 Rapportens opbygning

Nærværende rapport omhandler årsagerne til frafald på lange videregående uddannelser. Efter dette indledende kapitel diskuteres begrebet frafald i kapitel 2. I kapitel 2 vil der ikke blive opstillet en decideret definition på frafald, i stedet vil der blive reflekteret over begrebet. Kapitel 3 gennemgår fokusgruppernes diskussioner og typologisering af årsagsforklaringer til frafald. Endelig vil kapitel 4 gennemgå tankerne bag og opbygningen af det spørgeskema, som er anvendt i den kvantitative del af pilotundersøgelsen, samt erfaringerne med at anvende det.

2 Begrebet frafald

2.1 Refleksioner over begrebet frafald

Foranalysen viste, at der ikke findes nogen alment accepteret og anvendelig definition på frafald. Det på trods af, at begrebet frafald ofte og især udenfor uddannelsesverdenen bruges som en absolut størrelse.

Fokusgrupperne viste da også, at der var delte meninger både på tværs af de tre uddannelser og de enkelte grupper om, dels hvad fænomenet skulle benævnes, dels hvad det præcist dækker over. Endelig er der delte meninger om, hvorvidt man kan gøre noget for at nedbringe det. Det sidste punkt vil blive gennemgået i rapporten om forebyggelsesmulighederne.

I det følgende vil der blive fremført refleksioner over begrebet frafald, som bygger på fokusgruppeinterviewene. Dette skal ikke ses som et forsøg på at definere frafald entydigt, men netop blot refleksioner. Disse refleksioner er tænkt som et bidrag til at uddannelsesinstitutionerne kan nå frem til den for dem mest optimale afgrænsning af målgruppen, når de efterfølgende anvender værktøjet, som vil blive resultatet af det samlede projekt.

Begrebets indhold og navn hænger uløseligt sammen. Det er grundlæggende væsentligt at se på, hvad de 'fracaldne' studerende laver efter deres afbrud af studiet. Som udgangspunkt vil det altid set ud fra et institutsynspunkt være tale om frafald, hvis en studerende ikke fortsætter på det pågældende studium eller institut. Set med en studerendes øjne vil der imidlertid ofte ikke være tale om et frafald, når man flytter institut men ikke uddannelsesområde, fx mellem Dansk i København og Nordisk i Århus. Ind i mellem disse yderpunkter ligger der en række grænsetilfælde, som fx studerende, der afbryder studiet lige før bestået bachelor, tilmelder sig et nyt studium og får merit, således at den oprindelige bachelor består.

Man kan også diskutere afgrænsningen af udgangspopulationen: Er der tale om alle de personer

- som har fået tilbudt en studieplads og indsendt den skriftlige ja tak?
- som er mødt op til den første undervisning?
- som stadig er tilmeldt studiet ved den officielle tælling pr. 1. oktober?

Det er klart, at forskellige definitioner af udgangspopulationer vil resultere i lige så mange forskellige antal af frafaldne.

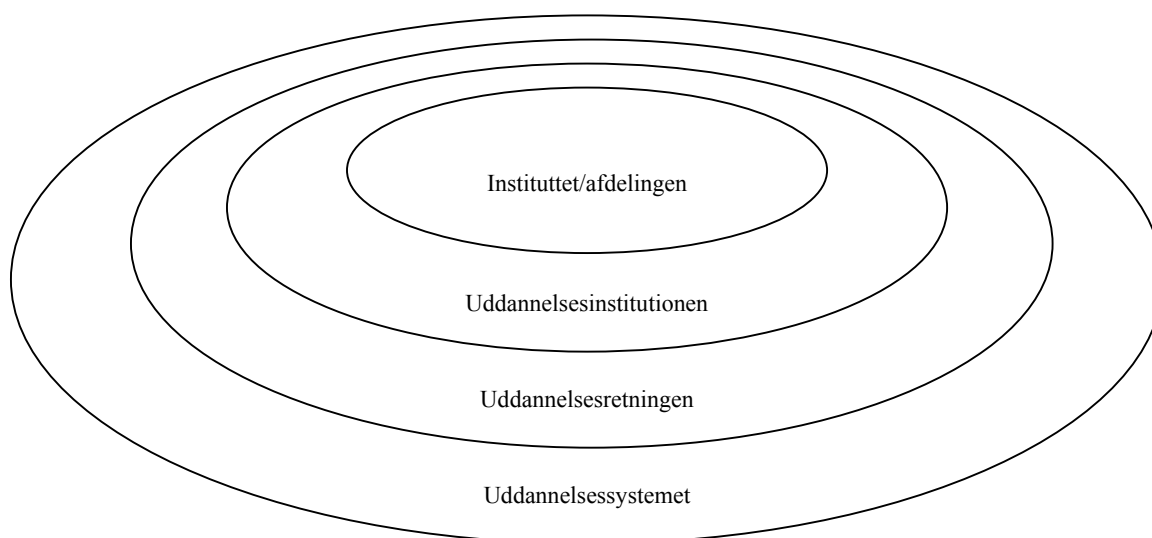
Fokusgruppeinterviewene støtter på mange måder ovenstående antagelser. Institutionsrepræsentanterne er langt hen ad vejen enige om, at en stor del af frafaldet er decideret omvalg, idet studiet ikke viste sig at være det, den studerende havde forventet. På visse studier kan dette omvalg være ganske bevidst i forhold til en uddannelsesstrategi, således at man bruger studiet som springbræt til at komme ind på ønskestudiet, som er sværere at komme ind på. Det gælder især, hvis de to studier er nært beslægtede.

Også blandt de aktive studerende er der enighed om, at skelne mellem de frafaldne, som helt forlader uddannelsessystemet, og de som fortsætter på en anden uddannelse. De frafaldne studerende er i højere grad optaget af deres egen oplevelse af deres afbrud af uddannelsen. Der er en holdning om, at der ofte er tale om et fra-valg mere end et fra-fald: De studerende vælger at afbryde studiet til fordel for noget bedre, uanset om dette er indenfor uddannelsessystemet eller fx på arbejdsmarkedet.

Der er enighed i alle fokusgrupperne om, at et vist frafald er uundgåeligt. Men der er forskel på, hvorvidt frafald anses som direkte formålstjenligt eller ej. Især på HA betragtes frafaldet ikke umiddelbart som et problem. Hellere afbryde studiet end spille tiden. Enkelte institutrepræsentanter mener, at frafald er en destillationsproces, som sikrer, at de bedste bliver på studiet, og at risikoen for frafald i sig selv er en motivationsfaktor for de studerende. De aktive studerende er enige om, at risikoen for frafald er en pris man må betale på en lang, videregående uddannelse. Det er den enkelte studerendes eget ansvar at gennemføre sit studium. Frafald er et tegn på et højt fagligt niveau. Alligevel mener de aktive HA-studerende, at frafaldet bør nedbringes.

2.2 Model for indkredsning af frafald

Frafald på lange, videregående uddannelser er som begreb en vanskelig håndterbar størrelse, da der er mange forskellige og relevante definitioner af frafald. Det er meget vigtigt for implementeringen af værktøjet ude på de enkelte uddannelsesinstitutioner, at der kan arbejdes med en fleksibel definition af frafald. Nedenfor gengives en model for de forskellige niveauer, den studerende kan afbryde i forhold til:

Som det fremgår, kan der således ikke opstilles en entydig og alment accepteret definition på begrebet frafald. Værktøjet, som tilbydes de lange, videregående uddannelser, vil således bygge på en fleksibel definition af begrebet frafald, så det vil være op til den enkelte uddannelsesinstitution at fastlægge, hvornår en studerende de facto eller formelt er ophørt på studiet.

Det er værd at understrege, at en fleksibel definition af frafald medfører, at der ikke umiddelbart vil kunne drages sammenligninger på tværs af institutterne. Det er imidlertid heller ikke intentionen med udviklingsprojektet. Intentionen er i stedet at udarbejde et værktøj, som den enkelte institution kan anvende i forbindelse med indkredsningen og forebyggelsen af frafaldet.

3 Årsager til frafald

3.1 *Typologisering af årsagsforklaringer*

På baggrund af fokusgruppeinterviewene med deltagelse af institutrepræsentanter og aktive studerende fra Nordisk og HA blev der opstillet en række årsagsforklaringer. Det viste sig hurtigt, at der blev nævnt typer af årsagsforklaringer, som på mange områder var forskellige mellem de to uddannelser. Derimod var der ikke væsentlige forskelle på forklaringerne mellem de enkelte grupper internt på uddannelserne. Det tyder således på, at det er lykkedes at afdække et bredt felt af årsagsforklaringer.

Fokusgruppeinterviewene har imidlertid vist, at de frafaldne som oftest angiver flere forskellige årsagsforklaringer på deres frafald. Frafaldsårsagerne skal derfor ofte ses i sammenhæng, således at flere forhold udgør den samlede begrundelse for frafaldet.

I det følgende præsenteres den typologisering af årsagsforklaringer, som er resultatet af de fem fokusgrupper med deltagelse af institutrepræsentanter, aktive studerende og frafaldne fra HA i København samt institutrepræsentanter og aktive studerende fra Nordisk i Århus.

3.2 *Boligforhold og økonomisk situation*

Især i København synes boligsituationen at være en frafaldsårsag. I hvert fald nævnes boligmæssige problemer ikke som frafaldsårsag i fokusgrupperne i Århus, mens alle tre fokusgrupper i København er enige om, at det kan være svært at gennemføre et studium, når den studerende er i en uafklaret boligsituation. Boligmæssige problemer skal her forstås dels som bopæl langt fra studiet, boligens beskaffenhed, og om der er ro til at koncentrere sig om studiet. Dertil kommer ifølge en institutrepræsentant fra HA, at dyre boliger i fx København presser de studerende til at tage en del erhvervsarbejde, som kan gå ud over studiet. Der er dog ingen af fokusgruppedeltagerne, som nævner de studerendes økonomiske situation som en direkte frafaldsårsag. Samtidig opfatter enkelte studerende det som en fordel at tage et erhvervsarbejde ved siden af studiet som en form for afkobling med positiv betydning for gennemførelsen af studiet.

3.3 *Personlige eller familiemæssige forhold*

En stor del af styrken ved familie og venner i relation til gennemførelse af et studium er ifølge fokusgruppedeltagerne den opbakning, de kan give den studerende. Især begrebet 'førstegenerationsakademikere' blev diskuteret i fokusgrupperne, og der var gennemgåen-

de uenighed om, hvorvidt det betyder noget for gennemførelsen af studiet, at den studerende er den første akademiker i familien. Alligevel kan personlige eller familiemæssige forhold have en vis indflydelse på frafaldet.

3.4 Introduktionsforløbet

Introduktionsforløbet på de enkelte uddannelser kan erfaringsmæssigt påvirke gennemførelsen af studiet. Enkelte deltagere i fokusgrupperne med studerende og frafaldne er skuffede over, at vægten var lagt på det sociale og ikke på det faglige. Blandt de frafaldne mener nogle, at en større fokus på det faglige måske kunne have holdt flere af dem på studiet. Flere af de frafaldne taler endda om en vis fremmedgørende effekt af introduktionsforløbet.

3.5 Arbejdsbyrden samt det faglige niveau, indhold og miljø

Der er store forskelle på oplevelsen af arbejdsbyrden samt det faglige niveau, indhold og miljø, dels mellem de to uddannelser, dels mellem de studerende og frafaldne. Således mener både de studerende og institutrepræsentanterne på Nordisk ikke, at hverken arbejdsbyrden eller det faglige niveau udgør nogen frafaldsårsag. Derimod synes arbejdsbyrden og det faglige niveau på HA at have en negativ indflydelse på gennemførelsen af studiet. Institutrepræsentanterne pointerer, at det ofte er et spørgsmål om dels organisering af tid, dels at de studerende ikke er fagligt set dygtige nok, når de starter. De aktive HA-studerende mener, at arbejdspresset og de mange eksamener er en frafaldsårsag i sig selv, og fordi de tager tid fra de studerendes netværk. Hertil kommer at visse fag med et højt fagligt niveau kan være en direkte frafaldsårsag. En enkelt deltager i gruppen af frafaldne mener derimod, at det faglige niveau på HA er for lavt.

Når det gælder det faglige indhold og det faglige miljø, giver enkelte fokusgruppetagere udtryk for, at der er for meget teori og for lidt praktisk betonet arbejde på studiet. Denne holdning er især at finde på HA. Blandt institutrepræsentanterne på Nordisk er det holdningen, at mange studerende vælger studiet ud fra studiemiljøet ("Lugten i bageriet") i højere grad end ud fra det faglige indhold. I de tilfælde hvor studiemiljøet ikke lever op til forventningerne, kan det føre til frafald. Denne opfattelse på Nordisk støttes af frafaldne på HA, som oplever stemningen på studiet som præget af snobberi og mennesker med rundsave på albuerne, hvilket har været medvirkende årsag til frafald for dem.

3.6 Undervisningen, undervisningsformen og underviserne

De studerende og frafaldne på tværs af de to uddannelser er enige om, at for mange forelæsninger i forhold til mere nære undervisningsformer kan medvirke til frafald, fordi man som studerende føler, at man drukner i mængden.

På tværs af de to uddannelser fokuserer de aktive og de frafaldne studerende i høj grad på de pædagogiske og formidlingsmæssige evner samt engagement i undervisningen som grundlag for motivationen blandt de studerende. Det opleves også som positivt, hvis underviserne kan genkende de studerende på gangene. Institutrepræsentanterne nævner ikke undervisningen, undervisningsformen eller underviserne som faktorer der påvirker gennemførelsen af studiet.

Opprioritering af holdundervisning kræver indsats fra flere undervisere og medfører derfor, at visse undervisere forestår undervisning i fagområder, som ligger langt væk fra deres interesseområder. Dette medfører ifølge de studerende, at fordelene ved holdundervisningen går tabt. Med det udgangspunkt foretrækker visse studerende forelæsninger med 'områdeeksperter' af hensyn til det faglige niveau.

3.7 Læse- og projektgrupper

Mens de aktive studerende på Nordisk efterspørger mere gruppearbejde og mindre hold i stedet for forelæsninger, er de aktive studerende og de frafaldne på HA enige om, at gruppearbejde kræver meget af de studerende. Blandt de frafaldne på HA er holdningen oven i købet den, at gruppearbejdet er for omfangsrigt, og at det er en medvirkende årsag til frafald på HA, blandt andet fordi der ikke er tid til det.

Gruppearbejdet er ellers fra Handelshøjskolens side blevet tildelt en central rolle i HA-uddannelsen; blandt andet gennem omfanget af gruppearbejdet og gruppeeksamen. Institutrepræsentanterne er da også enige om, at det ikke er muligt at gennemføre uddannelsen som selvstudium, derfor har studerende, som ikke magter gruppearbejde, en forøget risiko for frafald. De frafaldne studerende fra HA nævner hertil, at netop hvor gruppearbejde er vigtigt, kan dårligt fungerende grupper blive en frafaldsårsag, enten fordi man ikke selv føler sig tilpas, eller fordi man ikke vil slæbe free riders igennem.

3.8 *Det sociale miljø*

Det er påfaldende, at der blandt de frafaldne på HA er en udbredt opfattelse af, at de ikke kunne identificere sig med de øvrige studerende. Der er ingen tydelig fællesnævner. De andre studerende opfattes som enten for målrettede, for lidt eller for meget sociale eller for lidt eller for meget faglige. Tilhørsforholdet til det sociale miljø på studiet er blandt visse af de frafaldne på HA meget svagt. Netop det manglende sociale netværk på studiet betegnes af mange som en direkte årsag til frafald. Kammerater og tutorer er vigtige for at skabe tilhørsforhold til studiet og de øvrige studerende.

3.9 *Studiets faciliteter og ressourcer*

Der er en tydelig og åbenbar forskel på de to studiers faciliteter og ressourcer, som også blev nævnt af fokusgruppemedlemmerne. På tværs af og internt på studierne er der dog uenighed om, hvad disse forskelle på faciliteter og ressourcer betyder for frafaldet. På den ene side har faciliteter såsom møderum, møblement, kantinens åbningstid og udbud, adgangen til bibliotek og lignende betydning for studiemiljøet både fagligt og socialt. På den anden side kan de rigt udstyrede studier virke overfladiske, uden at de går i dybden rent fagligt.

3.10 *Studievejledningen*

Blandt de studerende og frafaldne på begge studier er der enighed om, at en mere nærværende og opsøgende studievejledning kunne forebygge en vis del af frafaldet på studierne. Stort set ingen af de frafaldne, som deltog i de to fokusgrupper havde været i kontakt med en studievejleder forud for frafaldet. De aktive HA-studerende mener mere specifikt, at studievejledningen burde hjælpe dårligt fungerende læsegrupper på vej.

3.11 *Den studerendes forudsætninger*

I de to fokusgrupper med institutrepræsentanterne er der en oplevelse af, at nye studerende har dårligere og dårligere faglige forudsætninger for at gennemføre studiet, men det tillægges ikke nødvendigvis nogen væsentlig betydning for frafaldet, da det kun i varierende grad har indflydelse på evnen til at studere.

De studerende er derimod meget opmærksomme på deres egen arbejdsmoral og motivation. Manglende læseerfaring eller parathed kombineret med manglende konsekvenser, hvis ikke den studerende er forberedt, kan føre til en ringe arbejdsindsats og dermed i sidste ende til frafald. Enkelte frafaldne kan have den oplevelse, at de måske startede for tidligt på studiet efter ungdomsuddannelsen og var for umodne.

Grundlæggende er der dog for mange af de frafaldne tale om bristede forventninger til studiet og dets indhold, som kan føres tilbage til manglende viden om studiet, før man valgte at søge om optagelse. Man kan fx være så sikker i sin interesse for et fag, som man har haft i gymnasiet, at man ikke undersøger det tilsvarende fag på universitetet til bunds. Herudover har flere af de frafaldne på HA oplevet, at de ikke blev fuldt informeret om studiets indhold (fx mængden af gruppearbejde). Institutrepræsentanterne advarer da også imod at gøre informationsmaterialet for poppet, således at de kommende studerende har for høje forventninger til studiet.

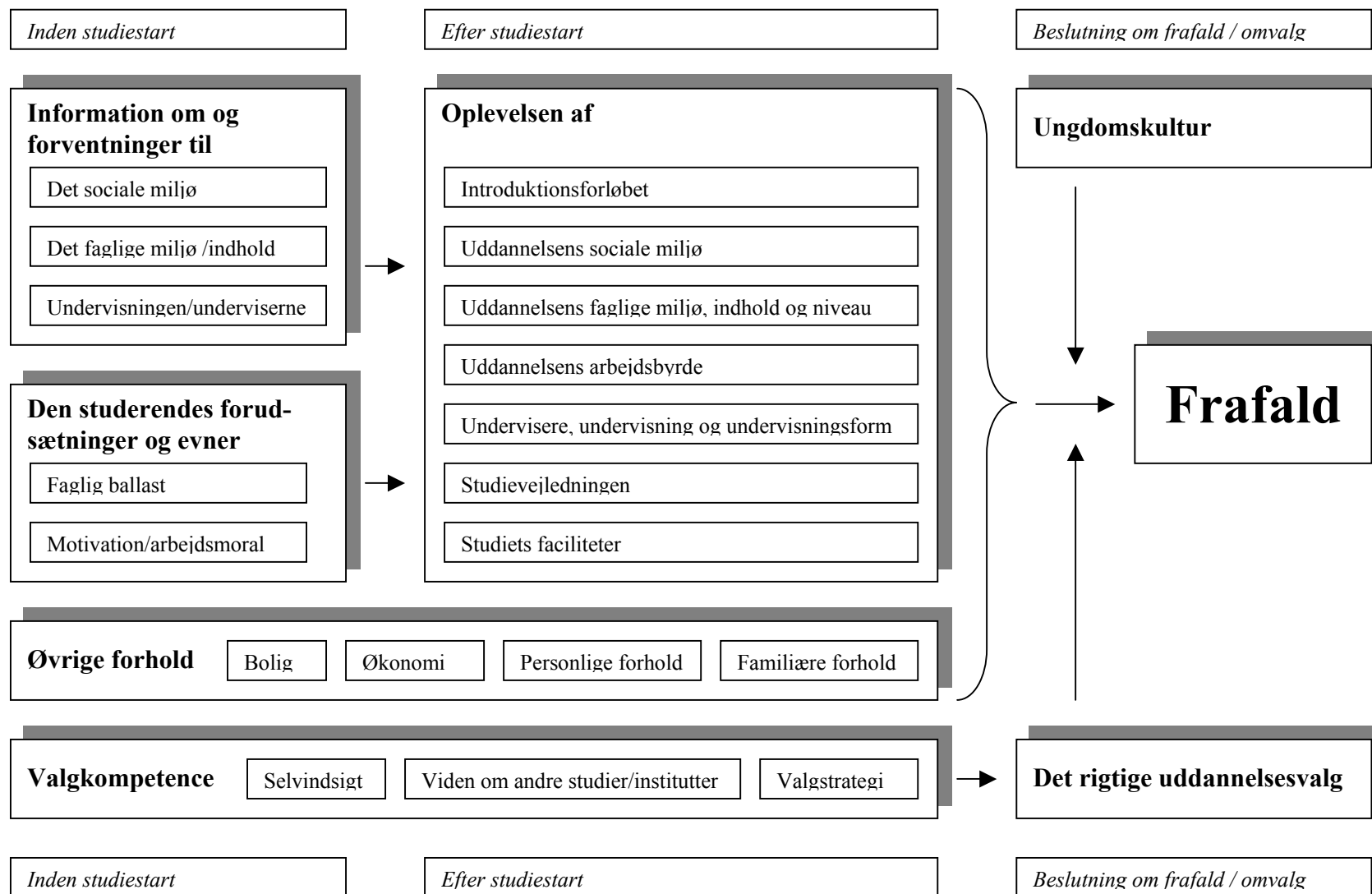
3.12 Andre årsager

Der kan være en generel tendens til, at ungdommen - og herunder de studerende - zapper, når deres forventninger ikke er indfrie. Nogle studerende starter på studiet på forsøgsbasis eller som springbræt til ønskestudiet, for ikke at spille et studieår. Ofte ved de kommende studerende godt, hvilket område de interesserer sig for, til gengæld kan de have svært ved at vælge rigtigt første gang. Det opleves ikke som det store nederlag at vælge om igen. Dette er gældende både for HA med beslægtede studier som økonomi, og for Nordisk/Dansk med beslægtede studier som Litteraturvidenskab.

Især på Nordisk blev studiets manglende anseelse i samfundet og de meget snævre jobmuligheder nævnt som frafaldsårsager. Begge forhold gør det ifølge de studerende på Nordisk vanskeligt at argumentere for uddannelsens vigtighed.

3.13 Diagram for frafald på lange videregående uddannelser

Den netop fremlagte typologisering af årsagsforklaringerne på frafaldet på lange, videregående uddannelser kan anskueliggøres ved hjælp af diagrammet nedenfor.

Tanken bag diagrammet er, at visse forhold stammer fra tiden før studiestart, mens andre først opstår efter studiestart. Herudover påvirker visse forhold selve beslutningen om frafaldet; altså hvorvidt de enkelte forhold bliver til frafaldsårsager.

Inden studiestart opbygges forventninger til det sociale miljø, det faglige miljø og indhold samt til undervisningen og underviserne. Disse forventninger opbygges på baggrund af den information, de kommende studerende modtager om studiet. Herudover har de studerende nogle forudsætninger og evner til at studere, som omfatter dels den faglige ballast, dels motivation og arbejdsmoral. Andre forhold, som er givet forud for studiestart, men som kan ændres undervejs er boligforhold, økonomi, personlige og familiære forhold. Det samme gælder de studerendes valgkompetence, som omfatter selvindsigt, viden om andre studier eller institutter samt evt. valgstrategi; altså om studievalget var et midlertidigt men bevidst trin på vej til et andet studium.

Efter studiestarten oplever de studerende, hvordan studiet i virkeligheden er. Det gælder både introduktionsforløbet, det sociale miljø, det faglige miljø, indhold og niveau, arbejdsbyrden, undervisningen, undervisningsformen og underviserne samt studievejledningen og studiets faciliteter.

I det omfang at oplevelserne skuffer forventningerne, kan de enkelte forhold blive til frafaldsårsager. Men ungdomskulturen og det rigtige studievalg har ligeledes indflydelse herpå. Et mere afslappet forhold til valg og fravalg, som kendetegner ungdomskulturen i disse år, kan således gå ind og blive katalysator for et frafald. Det samme gælder naturligvis, hvis der ikke er tale om det rigtige uddannelsesvalg.

Der er i diagrammet ikke taget stilling til, om frafaldet er positivt eller negativt.

4 Spørgeskemaet

4.1 Spørgeskemaets udarbejdelse

På baggrund af identifikationen af årsagsforklaringer på frafaldet på lange, videregående uddannelser i fokusgruppeinterviewene med deltagere fra henholdsvis HA og Nordisk blev der udarbejdet et udkast til spørgeskema til frafaldne på de tre udvalgte uddannelser HA, Nordisk og Dansk. Fokusgruppeinterviewet med deltagelse af de frafaldne fra Dansk ved Københavns Universitet fulgte omkring en måned efter gennemførelsen af de øvrige fokusgrupper. Derfor blev vægten i fokusgruppen med deltagelse af frafaldne fra Dansk ved Københavns Universitet lagt på en pilottest af det foreliggende spørgeskema. Spørgeskemaet blev herudover pilottestet telefonisk blandt deltagerne i fokusgruppen med frafaldne studerende fra HA. Det endelige spørgeskema er vedlagt denne rapport som bilag.

4.2 Spørgeskemaets opbygning

Spørgeskemaet til de frafaldne, som er kernen i det værktøj som vil blive tilbudt uddannelsesinstitutionerne, indledes med en række **baggrundsspørgsmål**, nemlig

1. Køn
2. Alder
3. Ungdomsuddannelse
4. Hvad respondenter laver i dag efter frafaldet

Disse baggrundsoplysninger er anvendelige, dels for at se sammensætningen af gruppen af frafaldne, dels for at se, hvad de er faldet fra til. Som tidligere nævnt i forbindelse med refleksionerne om begrebet frafald, kan netop det sidste spørgsmål være meget vigtigt i forhold til afgrænsningen af målgruppen.

Herefter følger en række spørgsmål om den frafaldne **studerendes forudsætninger** for optagelsen på studiet. Det drejer sig om

5. i hvilken periode respondenter var optaget på studiet
6. hvorfra vedkommende fik information om studiet
7. hvilken prioritet studiet var
8. om den frafaldne studerende mødte op til undervisning før frafaldet
9. om den frafaldne studerende gik til eksamen før frafaldet
10. en afdækning af de overordnede holdninger til at studere.

Mens de første fem spørgsmål i denne gruppe er faktuelle spørgsmål, går det sidste spørgsmål på at afdække respondentens indgangsvinkel og forventninger til studiet. Dels spørges til vigtigheden af målet med studiet, samt om studiet konkret bidrog hertil.

Spørgsmålene 11-21 går direkte på **frafaldsårsagerne**. Hvert enkelt af spørgsmålene 11-21 drejer sig om hver sit emne, som er hentet fra årsagsforklaringerne i rapporten om frafaldsårsager:

11. Boligforhold og økonomisk situation
12. Personlige og familiære forhold
13. Introduktionsforløbet
14. Arbejdsbyrden, det faglige niveau, indhold og miljø
15. Undervisningen, undervisningsformen og underviserne
16. Læse- og projektgrupper
17. Det sociale miljø
18. Studiets faciliteter og ressourcer
19. Studievejledningen
20. Respondentens egne forudsætninger
21. Andre forhold

Spørgsmålene 11-21 er underopdelt i en række udsagn, som forholder sig til disse emner. Baggrunden herfor er en erkendelse af, at frafaldsårsager er meget komplekse. Det vil således ikke være frugtbart blot at lade de frafaldne forholde sig til emnet. Der kommer med andre ord flere nuancer på de enkelte emner med uddybningen ved hjælp af udsagnene. Igen er besvarelsen todelt, idet respondenterne bliver bedt om at vurdere, om de enkelte udsagn var gældende for dem og herefter, om det var en medvirkende årsag til frafaldet.

Spørgsmålene 22-24 drejer sig om respondentens oplevelse af sit afbrud:

22. Kunne frafaldet være forhindret?
23. Hvad kunne have forhindret frafaldet?
24. Respondentens vurdering af frafaldet

Mens spørgsmålene 22 og 23 er stillet med henblik på at afdække, hvor effektive konkrete forebyggelsesmuligheder kunne have været i det enkelte tilfælde, drejer spørgsmål 24 sig om, hvorvidt frafaldet

- var en del af en afklaring
- var en læreproces
- er fortrudt efterfølgende
- er udtryk for, at respondenterne fandt noget andet og mere interessant
- opleves som et nederlag

Således er spørgsmålene 5-24 medvirkende til at definere de 16 emner for årsagsforklaringerne, som listes i spørgsmål 25. Her bliver respondenterne bedt om at angive en prioriteret rækkefølge af de faktorer, som havde betydning for frafaldet. På denne måde kan de vigtigste frafaldsårsager indkredses yderligere og som et supplement til vurderingerne i spørgsmål 11-21.

I spørgsmål 26 har de frafaldne mulighed for at benytte fritekst til at komme med forslag til, hvordan deres frafald kunne have været undgået, mens spørgsmål 27 giver fritekst til at uddybe den samlede besvarelse.

4.3 Erfaringerne med anvendelsen af spørgeskemaet

Erfaringerne med gennemførelsen af pilotundersøgelsen ved hjælp af spørgeskemaet går dels på selve den praktiske gennemførelse af undersøgelsen, dels på resultaterne fra undersøgelsen. Idet de tre uddannelser frivilligt har deltaget i den samlede undersøgelse, vil der ikke blive fokuseret på dataresultater fra undersøgelsen i denne afrapportering. De tre uddannelser har derimod modtaget data, som vedrører deres egne frafaldne.

I det følgende vil erfaringerne fra den praktiske gennemførelse af undersøgelsen blive gennemgået.

De tre uddannelsesinstitutioner har hver især udarbejdet et udtag af respondenter med følgende karakteristika:

- afbrudt uddannelse ved HA, Dansk eller Nordisk i perioden 1.9.1999 til 31.8.2002
- ikke bestået bachelor

Handelshøjskolen og Universitetet i København har fremsendt cpr-numre, som er konverteret til adresser på CPR-kontoret, mens Aarhus Universitet har fremsendt et udtag med navne og adresser trykt på labels.

Umiddelbart kunne man forestille sig, at uddannelsesinstitutionerne i anvendelsen af det endelige værktøj vil sende spørgeskemaet ud til den enkelte frafaldne umiddelbart efter studieafbrud. På den måde sikres, at respondenterne har frafaldet og omstændighederne ved frafaldet i klar erindring. Afhængig af, hvor mange frafaldne uddannelsesinstitutionen har, kan man vente med at indtaste og bearbejde data.

I pilotundersøgelsen var det imidlertid nødvendigt at udsende spørgeskemaer til samtlige respondenter gennem hele den tre måneders periode. Af hensyn til en hurtig dataindsamling blev svarfristen fastsat til en uge efter udsendelsen, hvorefter der blev iværksat en telefonisk indsamling af data hos de resterende respondenter. Den telefoniske indsamling af data kan ikke anbefales til uddannelsesinstitutionerne, og blev udelukkende gennemført, for at opnå en tilfredsstillende svarprocent (jf. nedenfor).

Antallet af respondenter på de enkelte uddannelser fremgår af nedenstående tabel:

		HA ved Handelshøjskolen i København	Dansk ved Københavns Universitet	Nordisk ved Aarhus Universitet	Samlet
Postale spørge- skemaer	Udsendte	427	158	161	746
	Returpost	4	2	1	7
	Modtagne	85	52	67	204
	Svarprocent	20%	33%	42%	28%
Telefonisk opfølgning	Gennemførte	79	31	32	142
	Svarprocent	19%	20%	20%	19%
Samlet	Besvarelser i alt	164	83	99	346
	Samlet svarprocent	39%	53%	62%	47%

Svarprocenten på 28 ved den postale del af undersøgelsen var overordnet set ikke tilfredsstillende. Den telefoniske opfølgning resulterede i en samlet svarprocent på 47. Som udgangspunkt burde også denne være højere.

Følgende faktorer kan have haft en indflydelse på svarprocenten:

- den korte svarfrist
- mange mobiltelefonnumre i udtaget
- målgruppens beskaffenhed (flyttet til udlandet, på rejse)
- afgrænsningen af begrebet frafald: Mange respondenter mener fx ikke, at de er frafaldne, når de er startet på en ny uddannelse

Når disse faktorer tages i betragtning, vil DMA betegne den samlede svarprocent som tilfredsstillende. Det skyldes især, at

- 346 besvarelser trods alt sikrer et rimeligt grundlag for en databehandling, som primært vil indeholde frekvenser og stort set ingen krydstabuleringer. Krydstabuleringer ville i kraft af nedbrydning af data kræve en større datamængde.
- der er tale om en pilotundersøgelse.
- resultaterne fra den kvantitative undersøgelse støttes af de kvalitative elementer i undersøgelsen, således at det endelige mål, nemlig udviklingen af et værktøj til brug på uddannelsesinstitutionerne, ikke påvirkes.

På baggrund af fokusgruppeinterviewene og gennemførelsen af den kvantitative pilotundersøgelse forventer DMA/Research, at svarprocenten ved anvendelsen af det endelige værktøj på de enkelte uddannelsesinstitutioner samlet set vil ligge på samme niveau, som den samlede svarprocent efter den telefoniske indhentning af data. Det kan således ikke forventes, at svarprocenten vil ligge væsentligt højere pga. at

- mange frafaldne på trods af deres afklarethed om selve frafaldet har afsluttet denne del af deres liv og ikke vil beskæftige sig med den igen.
- målgruppens beskaffenhed (flyttet til udlandet, på rejse)
- afgrænsningen af begrebet frafald: mange respondenter mener fx ikke, at de er frafaldne, når de er startet på en ny uddannelse

Noget kunne dog tale for, at en hurtig udsendelse af spørgeskemaet umiddelbart efter afbruddet vil øge svarprocenten.